

1. MÖRTENS SMÄRTA

I

Månaderna har gått, och vid det här laget har vi till slut fått lov att acceptera att man aldrig kommer att hitta kroppen. Och jag har tänkt: ska det inte bli någon begravning? Men hur kan man hålla begravning när det inte finns något att begrava?

Och så har tiden rullat på.

Men nu på försommaren, snart ett halvår efter olyckan, när jag har börjat komma vidare från det som hände och Mickéla för länge sedan har hunnit fylla tretton, då! Då har jag fått veta att någon har gjort något, så att det ska bli en minnesstund i kyrkan: ett slags begravning, men utan kista förstås.

Nu ska vi alltså återuppleva det hemska ännu en gång, tänker jag: riktigt älta det.

Vad det är som utlöst detta med minnesstunden har jag inte förstått. Inte ens nu, när vi går från Midsommargården ner till kyrkan i finkläder den här soliga lördagseftermiddagen, vet jag vad det är. Men snart nog ska jag kanske bli varse.

Den här dagen då minnesstunden i kyrkan ska hållas är den 27 maj 1967.

Jag har noga räknat varje dag som varit sedan olyckan; fram till idag har det varit precis 168 dagar. Själva olycksdagen har däremot ännu inte blivit till en dag som varit. Den är i min skalle en dag som alltjämt är: en dag som fortfarande inte sjunkit ner och funnit sin plats i det förflutna.

Olycksdagens datum är den 10 december 1966.

Det slår mig nu att den dagen också är en lördag. Man kan därför även ange tiden som varit sedan olyckan som ett exakt antal veckor.

När jag kollar i almanackan blir det precis 24 veckor.

Den 10 december 1966 är det även precis 168 dagar sedan jag fyllde 11 år. Jag går hemifrån tidigt, tidigt på morgonen. Mamma har som vanligt sett till att jag är varmt klädd: täckjacka, halsduk, stickad ylletröja och yllemössa, lovikavantar, långkalsonger, jeans, raggsockor och gummistövlar. Vad jag nu ska göra är roligt och spännande; tanken på det får mig att småspringa genom morgonmörkret: från Midsommargården, nerför backen, fram till Frustorpsvägen.

Jag fortsätter åt höger, bort mot bron. En kattuggla hoar ute över gårderna mellan vägen och sjön; natten har ännu inte börjat släppa sitt grepp om byn, och än ska det dröja länge innan greven förmår vägsamhälligheten att bekosta belysning på grusvägen till Frustorps säteri, så man skulle kunna tro att min mamma har släppt ut sin elvaåring i totalt mörker, där han får klara sig bäst han kan. Men för det första har jag gått här hundratals gånger; jag skulle kunna springa hela den här vägen med förbundna ögon. För det andra är vädret klart; den gulvita fullmånen ger bra ledljus, medan stjärnhimlen över mitt huvud är mer som en gnistrande juldekoration ovanför kulisserna runt om av grönsvart granskog och höstplöjda åkrars fuktiga, sugande mörker.

När jag kommer fram till Frustorpsbron ligger Grånslångens is till vänster om mig. Närmast bron går en sjuttio meter lång, svart skåra av sjön öppen, och vattnet forsar med ett dån över dämnet under bron, vidare ner i Vadan, ån som rinner genom sjön.

Långt innan jag hunnit så långt har jag fått syn på honom; borta i den nedgående fullmånens blänk på Kyrkvikens is syns silhuetten av en man som står och sysslar med något framför en stor vak.

– Jänkarn, säger jag för mig själv i gryningsmörkret.
Jänkarn.

Pulsen slår några extraslag; idag ska vi fiska och åka skridsko på sjön Mörken, där gäddorna är stora som krokodiler, påstår Jänkarn, och jag ska vara med gubbarna, och vi ska grilla korv. Visserligen ska min lillebror Folke och Mickéla och hennes lillsyrra vara med också, men ändå.

Jänkarn försvinner ur sikte för mig bakom Fläskosnäset, när jag springer över bron och passerar Käringfisket på min väg fram till avtaget ner mot Jänkarns torp, Fläskoset. Därifrån går jag, genom snö- och vattenblasket inne vid land, förbi Fläskosets båthus, bastu och brygga, rätt ut på blankisen tills jag ser Jänkarn igen; han har mörtstugorna vid den stenholme i sjön som kallas Gubbens udde. Jag halkar och plaskar vidare mot honom i mina gummi-stövlar.

– Micke! hejar Jänkarn. Redan?
– Pappa mjölkar. Han kommer om ett tag.
– Det vart tidigt i lagårn för'n idag, Nisse.
– Vi ska ju fiska.
– Du har hjälpt'en, förstår jag? Det är redigt av dig, Micke.

Jag har hjälpt pappa en stund på morgonen, men han vet att jag gärna vill hinna ner och vara själv en stund med Jänkarn innan det är dags att åka iväg. Så snart mamma löst av honom i ladugården kommer han och Folke med bilen ner till Fläskoset och plockar upp oss.

Jänkarns röd- och gråskäggiga ansikte grinar med glesa, gula tänder vilt och glatt mot mig i månskenet under

den gulsvartutiga kepsen. Han håller upp den cylindriska mörtstugan av kycklingnät, kanske åttio centimeter i diameter, framför ansiktet på mig; en massa mörtar sprattlar och blänker på botten, som är klädd med juteväv invändigt för att mörtarna inte ska riva fjällen av sig. Doften av betesfisk kittlar näsborrharna; så välbekant är den, att jag bara skulle ha reagerat på den om den inte funnits där.

- Har du sett. Minst hundra mört, alla gånger.
- Det är ett bra ställe här vid Gubbens.

Jänkarn öppnar mörtstugans bottenlucka och tömmer ett femtiotal av de vispande mörtarna ner i en stor, vit, vattenfylld plastink.

I förra veckan var det tio minusgrader på nätterna, tillräckligt för att isarna skulle lägga sig; det var då det blev bestämt att vi skulle ut och fiska.

– Det var synd att det skulle slå om och bli ett sånt förbaskat mildväder, säger Jänkarn och nickar mot vaken. Blötsnön som kom vart tung. Det hade varit skönt att slippa vattnet på isen.

Iskrosset som blivit när han huggit upp vaken flyter i vattnet som tryckts upp under natten; det är nästan centimeterdjupt ovanpå isen här vid Gubbens udde.

– Men det ska bli vackert väder idag, såg jag på teve.
– Fast blåsig. Och mulet frampå dan. Men än är det ju lugnt och fint. Hjälper du mig, Micke?

Jag tar isskopian och håller krosset borta från vaken: håller den långa, ljusstarka ficklampan i andra handen, medan Jänkarn betar om mörtstugan med en grötpasta av mjöl och havregryn som jag hjälpt honom att koka ihop på spisen i förra veckan.

– En hemlig blandning, flinar han. Det är bara du och jag som vet om ingredienserna. Holger skulle ge sin högra hand för att få veta. För att inte tala om fjantskallarna borta i Käringfisket.

Så låter han mörtstugan sjunka tillbaka i den svarta vaken, ner till fyra meters iskallt djup. Han trycker ett plastlock med borrarade hål över hinken, och själv får jag bära isbill och isskopa; bredvid varandra glider vi på stövlarna i vattenblasket, genom det svaga gryningsljuset, tillbaka till Fläskoset.

Inne i Jänkarns lilla hus härskar så här dags på morgonen nattsömnens ovädrade, stillastående, hemlighetsfulla atmosfär, men tvärs igenom Jänkarns för mig så välbekanta lukter av svett, gamla kläder, tobak, snus och kaffe tränger dessutom någonting främmande: en komplex doft av kanel, lavendel, russin och varm honung, som absolut inte är hans.

Han sträcker ut handen mot strömbrytaren på väggen av svart bakelit; lyset tänds, och vi trängs i torpets lilla farstu medan vi bylsar av oss ytterkläderna. Den nedåtgående månen skiner ännu svavelgul in genom de fönster som vetter ut mot sjön; inne i kammarens skuggor på golvet skymtar jag Jänkarns elgitarr på ett gummiklätt ställ och hans svarta gitarrförstärkare med rund, metallisk högtalaröppning. På bordet i månskenet står en grön, urdrucken butelj, och i Jänkarns breda, väggfasta säng syns kroppskonturerna och det sovande ansiktet av en blond kvinna: väsentligt yngre än Jänkarn själv, kanske i mina föräldrars ålder.

– Bry dej inte om’na. Ho’ söver.

Han stänger dörren till kammaren och går istället före åt andra hållet: in i stugan, som köket i Fläskoset kallas, där järnspisen knastrar och värmer.

Fläskoset är som torpbyggnaderna i Vasslösa är mest: ett utvändigt rödfärgat, knuttimrat hus av typen enkeltuga, fyra meter brett och sju meter långt. Inuti har huset vitmålat innertak och ljusgrå, panelade väggar; takhöjden

är bara drygt två meter. Köket – som alltså kallas stugan – utgör mer än hälften av torpets bottenvåning, med gamla köksmöbler, svart järnspis och två spröjsade fönster. I det angränsande enda rummet, som är mindre än stugan och kallas kammaren, sover Jänkarn. Även det har två fönster, och där finns en gammaldags, vitputsad rörspis med gula, mässingsblanka luckor.

Huset heter egentligen Midsommargårdens Fiskartorp, men när Jänkarn kom hem från Illinois ska han ha haft med sig en halv amerikansk gris, som påstås ha varit stor som en oxe och fet som en linköpingsprost. Jänkarn stekte i omgångar utav grisen, och varje gång han gjorde det sägs oset ha legat tungt över hela Vasslösa socken. Med tiden blev grisen uppäten, men alltsedan dess kallas torpet Fläskoset.

En brant trappa leder från Fläskosets farstu upp till loftet, men det är oinrett och används bara som förrådsutrymme.

– En vacker da' ska ja inrede loftet, så en kan söve däröppe. Om far din tillåter.

Jänkarn talar en gammaldags nordöstgötska: så som dialekten talades på 1800-talet, innan han for ut på sjön och så småningom hamnade i Amerika, säger han själv. Somliga retar sig på det där: Mickélas pappa Holger, till exempel, som är född i Åberga och pratar mer som de gör i stan.

– Jänkarn gör sig till, menar Holger. Gör sig märkvärdig, det är vad han gör.

Jag och Jänkarn är riktiga kompisar, säger Jänkarn. Jänkarn har berättat alla sina bästa historier för mig – många gånger om.

– De dålige historiera spar ja' på tiss du blir lite störr'. Jänkarn håller på att lära mig allt han vet om fiske.

– Dä du, dä ä allt lång utbildningstid innan en blir fullärder.

Nu lägger Jänkarn in fullt med vedträn i järnspisen; det hörs hur det flammar upp därinne. Det rungar och sprakar, och så åker kaffehurran av rostfritt stål upp på spisringarna; doften av kokkaffe sprider sig i stugan, medan jag hjälper honom att plocka ihop sina fiskegrejor.

I en oinvids ögon kan Fläskoset invändigt se belamrat och rotigt ut: hyllor, bord, bänkar, lådor och skåp, fullastade med porslin, lampor, fiskeredskap, prydnadssaker... På ytan kan det tyckas som en röra, men i själva verket härskar här en minutiös ordning, där varje sak har sin tilldelade plats. Frågar du Jänkarn var en viss sak ligger, så går han direkt och plockar fram den, eller kan genast beskriva var den ligger. Så är det numera också för mig; jag vet exakt var Jänkarn har alla sina saker.

Han och jag är riktiga kompisar.

Det här är en av våra favoritsysselsättningar tillsammans, att dona med hans grejor: ryggsäck, angeldon, knallkork, isskopa, isbill, pimpel, pirkar, termos, grillkorv, senap, matsäckssmörgåsar, tändstickor... och så en rulle dappapper för säkerhets skull, utifall att. Alltsammans ska ner i ryggsäcken, tillsammans med yxan, förstås, som behövs för att vi ska kunna hugga ved, göra upp eld och grilla korv.

Från början är det pappa och Holger som gjort upp om att åka och fiska tillsammans; de är båda i trettiofemårsåldern, så det är stor åldersskillnad mot Jänkarn, som är mer än dubbelt så gammal. Men det är Jänkarn som äger mörtstugorna, och som pensionär har han dessutom tiden som behövs för att hålla på med dem. Eftersom han med sådan lätthet kan fånga tillräckligt med betesfisk är det givet att han ska vara med. Dessutom vet jag att det är han som verkligen kan fiske, sjöar och isar, även om de yngre

männen inte vill kännas vid något annat än att de begriper allting lika bra som han.

Jänkarn donar med det doftande kaffet och frågar om inte jag också vill ha en macka med prickig korv. Vi äter tillsammans, och i skenet från skomakarlampen ovanför köksbordet lyser hans knogar eldröda. Han biter av allt skinn på knogarna, ungefär som andra biter på naglarna.

– Ja, jag vet... Det är ett nervöst beteende jag har. Jag kan inte rå för't. Andre, di super, och jag, jag biter på knoga'. Så ä det. Va det nåt mer du ville vete?

När han säger så, då vet man att det inte är meningen att man ska fråga mera. Allt som man verkligen vill veta berättar för övrigt Jänkarn ändå, utan att man behöver fråga; han är pratsam av sig.

Nu tänder han en cigg; Jänkarn röker Muratti-cigarretter.

– Hyperstarka, turkiska, hör jag för femtioelfte gången Jänkarn säga. Jag behöver dom för att vakna till.

Han drar några djupa bloss och blåser ut röken i stugan i form av ringar.

– Det var svåra tider i Vasslösa när jag var grabb, börjar Jänkarn.

– Ja... Fanns det dinosaurier då?

– Nu ska du inte vara fräck i truten, pojk... När jag fyllt femton fick jag gå till Sjömanshuset inne i stan och se om det fanns nåt. Min första hyra, den allra första resan, den skulle gå från Norrköping till Wollongong, det ligger... här.

Jänkarn pekar på jordgloben ovanpå kylskåpet bredvid kökssoffan, på en plats i sydöstra Australien.

– På andra sidan jorden? säger jag – som om jag inte redan visste; det är ju inte precis första gången jag hör den här historien.

– That's right, son. Men den skithammen var nerlagd, visade det sig. Istället fick vi gå till Port Kembla för att lasta om. Det ligger... här. Nå, strunt samma. Du kan inte fatta hur mager jag var. Som en skrika. Svimmade ibland och rasade ihop på durken, I sure did, på grund av att jag inget fett alls hade på kroppen.

– När var det?

– 1907. Jag hade mönstrat som eldare på en ångsegelare, Moritza hette hon. Vi gick med järnvaror och sågat virke från bruken och skogarna häroppe i Östergötland ner till Australia, och så gick vi tillbaka hem med ull och apelsiner. Men hemresan upp genom Suez var ett helvete.

– Hurså?

– Hettan, Micke, hettan. När vi kommit ett stycke opp på Röda havet tog färskvattnet slut, you see, och kaptenen, han fick hjärtstopp. Begrava honom mitt ute på sjön, fick vi. Det regnade gräshoppor över fartyget, och sen tog vinden slut alldeles. Vi hade förstås lastat på oss stenkol down under för hemresan, men det var ingen som orkade gå ner och fyra på. Så fartyget låg dött och drev utan styrfart.

– Och vad hände sen då?

– Mot löfte från styrman om särskild ersättning med tusen spänn släpade jag mig ner i maskin för att göra ett sista försök. Tänk, att jag orkade? Tursamt nog fanns det glöder kvar på botten, så jag mosade på med så mycket kol jag orkade få in, och förbanne mig om inte maskinen bullrade igång.

– Och pengarna då?

– Vilka pengar?

– De där tusen kronorna?

– Dem såg jag aldrig röken av. Rederiet tyckte väl att de kunde göra annat för pengarna.

Nu knackar det på dörren, och Jänkarn reser sig för att gå och öppna. Men innan han hunnit ut i farstun har någon annan hunnit före och öppnat ytterdörren: den blonda kvinnan som låg och sov i Jänkarns säng. Hon måste visst ut och gå på dass; från min plats på kökssoffan ser jag hur hon tränger sig förbi min pappa, som är den som har knackat på. Hon ser yrvaken och mjuk och rund ut, under ett tunt, ljust nattlinne: av siden? Det fladdrar kring benen på henne, när hon småleende och med blicken sänkt sveper ut i det fuktiga gryningsmörkret på trätofflor, tätt förbi pappa; han får ta ett steg bakåt för att släppa fram henne, och när hon slingrar sig ut så nära intill blir han generad så att det märks på honom.

– Jaha ja, det var det, det, säger han. Är ni klara?

Bakom pappas rygg fnissar min lillebror Folke, som om han begripit precis vad det där var fråga om. Den lille skiten; jag har ju knappt förstått själv, så hur skulle han ha kunnat fatta ett enda dugg?

Kvinnorna som kommer och bor i Jänkarns torp några dagar i stöten hör helt klart till en annan värld än vår. De har glänsande kläder och bär kjolar som mamma säger är så korta att de är rakt oanständiga. Och så luktar de parfym, har stora pärlor i örhängena och bär guldhalsband.

– Jänkarn kör runt de där fruntimrena i Chevan och går på flotta restauranger med dem i Norrköping, har jag hört mamma säga till Mickélas mamma Stina.

Jänkarn, återvändaren från Amerika, gäller för att vara rik.

– Tänk att han nämns bo i Fläskoset, med utedass. Och så pyttigt som där är, säger mamma.

– Han är kanske inte så stor på sig, menar Stina, som har en vänligare inställning till Jänkarn än min mor.

– Eller så är han snål.

- Eller så har han inte så stora pretentioner.
- Eller så har han kanske inte så mycket pengar som

alla tror?

Jänkarn och jag brukar spela kort, och då använder vi alltid Jänkarns pengar: dollarsedlar, men det är förstås en hemlighet honom och mig emellan. I förra veckan, samma kväll som vi kokte grötpasta till mörtstugorna, spelade vi femkortspoker. Ritualen är alltid följande: jag vinner rätt friskt i början, och sen vinner Jänkarn tillbaka alla pengarna.

- Jäklar, säger Jänkarn då, och så låtsastorkar han kallsvetten ur pannan. Ett tag trodde jag att du hade mig. Tänk om du sprängt banken och jag blivit ruinerad.

Jänkarn äger en elgitarr av märket Gibson, med förstärkare, och en grammofon med stereohögtalare. Därför tycker Mickélas mamma Stina att han är intressant; hon spelar själv piano och vill att hennes döttrar ska sjunga och spela.

När Jänkarn har en kvinna hos sig spelar han ofta högt på elgitarren, och kvinnan sjunger på engelska. Så har det varit de senaste nätterna.

- Amerikansk negermusik, säger mamma om det som spelas i Fläskoset. Och människan han har, hon skriker så högt att det hörs över hele sock'na.

Inte för att Vasslösa socken är så stor. Och den fula kyrkan, den har nog sockenborna fått för sina synders skull. Än ska det dröja årtionden innan blixten äntligen slår ner i kyrkan och den underbara originalkyrkan av kalksten, marmor och porfyr, som döljer sig under tillbyggnader, överbyggnader och inbyggnader av trä, kommer i dagen.

- Det är blues, Alma, säger Stina och svänger på stjärten. Hon älskar amerikansk rockmusik och köper skivor med en engelsk popgrupp som heter The Beatles.

I förra veckan, när mamma, Folke och jag kom upp till Storgården – mamma för att fika med Stina och vi grabbar för att leka med Mickéla och Daniéla – satt Stina och spelade piano och sjöng på engelska: en låt som till och med mamma gillade.

– I am a rock, I am an island, sjöng Stina.

– Vad är det för band? sa mamma.

– Några amerikanska killar. Simon and Garfunkel heter dom. Jag har köpt skivan, vi kan lyssna på den sen.

– Vad handlar den där låten om?

Mamma kan nästan ingen engelska.

– Om karlar. Hur dom är. Om att de jämt ska vara så hårda, som en klippa eller en sten. Aldrig visa att de känner smärta inuti sig. Och aldrig gråta. Som en ö, som bara vänder sig inåt, bara litar på sig själv. Nånting sånt. Du vet?

Skratt.

– Vill du ha kaffe eller te?

Vid det här laget var jag redan på väg upp till Mickélas rum på övervåningen, men jag såg att Folke lyssnade noga.

Stina tvingar regelbundet sin make Holger, Mickélas pappa, att umgås med Jänkarn. Det är för att Stina och Jänkarn ska få tillfälle att spela tillsammans; det har till och med hänt att något av "fruntimrena" har varit med dem och sjungit.

– Är det inte förskräckligt? har jag hört mamma säga med låg röst till Holger. Holger håller inte med, men han säger å andra sidan inte emot. Han och mamma har nog ungefär samma åsikt om Jänkarn. Pappa håller sig strikt neutral och säger ingenting.

Jänkarn är inte blygsam av sig; han går i kyrkan i cowboystövlar, grön kostym och röd slips, och han kör en blänkande vacker, orangeröd Chevrolet Bel Air -57 Sport Coupé, med fenor på karossen – på ömse sidor om bagage-

luckan – V8 motor, vitt tak, vita däckssidor, röd ratt och röd skinnklädsel. För att vara en amerikanare är den inte så extremt stor, men den går inte in i Fläskosets uthus; dörren går inte att stänga om bilen, och Jänkarn har fått lov av pappa att snickra ett extra tak ovanför dörren, så att hela fordonet ska kunna stå väderskyddat.

Det finns synpunkter på Jänkarn i socknen, men när han mullrar förbi i den bilen tittar alla långt efter honom i respekt. Hans status bland karlarna i byn vilar på tre ting: hans förmodade rikedom, hans många kvinnor och Chevan.

– När jag dör, då ska du få ärva Chevan, säger Jänkarn till mig. Ja, och fiskegrejorna, förstås. Och receptet.

Det där har han sagt flera gånger.

Jänkarn har lärt mig allt. Han har även börjat lära mig allt jag behöver veta om kvinnor. Än så länge är det förstås enbart teori i Jänkarns undervisning i kvinnokunskap. En del av det mer handfasta har jag dock börjat fatta när jag umgåtts med Mickéla Merkel. Hon är väldigt framfusig.

Nu har alltså mamma löst av pappa i ladugården, och pappa och Folke har kommit från Midsommargården ner till Fläskoset med vår bil, en Volvo Amazon herrgårdsvagn med rattväxel, och med helsoffa fram; i bybornas ögon är den nästan i klass med Jänkarns amerikanare, och många undrar hur i all sin dar en småbonde i Vasslösa har kunnat ha råd med den. Vi lastar in Jänkarns rygsäck och isbill i bagageutrymmet bredvid pappas fiskegrejor, och så mört-hinken förstås. Jänkarn sätter sig bredvid pappa där fram, och jag och min lillebror Folke slänger oss i baksätet. Så kör vi den korta biten på Frustorpsvägen förbi Prästgården och kyrkan, och så svänger vi åt vänster, upp på Åbergavägen.

Den dagen då Jänkarn kom tillbaka till Vasslösa 1955 var en söndag, och jag skulle döpas i kyrkan i samband med högmässan. Jänkarn ska ha parkerat Chevan på kyrkans parkering och knallat rätt in och varit med i kyrkan under dopgudstjänsten, iklädd sin gröna kostym och röda slips: mycket uppseendeväckande. På den här tiden hade ingen ännu hört talas om annat än mörk kostym och mörk slips i samband med bröllop, begravning och dop.

– Skandal, brukar mamma fortfarande säga om Jänkarns kläder den där dagen.

Men alltsedan dess har Jänkarn varit som en extramorför för mig. Min riktiga morfar dog året innan jag föddes av något slags cancer, och farfar Gustaf är en tystlåten, flintskallig gubbe som bor ensam i Gamla huset på Midsommargården och av någon anledning sällan visar sig inne hos oss. Så Jänkarn är en riktigt passande morfar-kompis för mig; det där är något som pappa förstår sig på lite bättre än mamma, efter vad det verkar.

Jänkarn är född 1892 i den lilla gård nere vid ån som heter Käringfisket. När han farit färdigt på sjön kom han 1915 till USA och blev amerikansk medborgare. På några år jobbade han sig upp som bilmekaniker i Chicago och hade ”sin egen business”, som han säger, men just för att han var så fordonskunnig blev han inkallad och skickad till Europa för att vara med i Första världskriget.

– Hundradagarsoffensiven, på hösten 1918. Det var då vi krossade det tyska kejsardömet, säger han ibland med dunderande röst.

Efter kriget hade Jänkarn många anställda och tjänade massor av pengar, men han förlorade allt i börskraschen 1929. Men senare byggdes förmögenheten upp igen på något sätt.

Nu är det Jänkarns brorsbarn som äger Käringfisket, men de vill inte veta av honom. Istället hyr han Fläskoset

av pappa; det ligger tvärs över Frustorpsvägen, sett från Käringsfisket, men det hör till vårt. Jänkarn har alltid betalat hyran punktligt – han anses ju ha god råd.

Nu svänger pappa in bilen på Storgårdens gårdsplan. Holger Merkels flickor Mickéla och Daniéla står redan påbyltade i täckjackor, stickade mössor och halsdukar: färdiga med ryggsäcken under den lysande globen av mattglas på förstubron. Holgers cigaretter glimmar orangerött i vintermörkret en bit bort.

Pappas Amazon herrgårdsvagn är föremål för traktens avundsjuka; han fick köpa den begagnad av greven på Frustorp, när greven bytte upp sig förra året. Unge greve Archibald Munro kör alltid nya bilar. Amazonen har fyra dörrar; den är flott men har ändå stort lastutrymme. Även Holger, som har byns största gård näst Frustorp, ser på den med lystna blickar. Normalt är det han som anses stå på god fot med greve Munro, och det är han som nu har utverkat grevens tillåtelse att fiska i Mörken, som anses vara traktens bästa gäddsjö. Den här fisketuren leds därför, så att säga, av Holger Merkel, som inte minst av sig själv anses som storbonde med fler än sextio mjölkkor och både pigor och drängar anställda. Till skillnad från pappa har han inte behövt stiga upp och morgonmjölka före fisketuren.

Jag hoppar ut för att öppna bilens delade baklucka, så att Holger kan stuva in sin fiskeutrustning. Sedan sätter han sig bredvid de båda andra gubbarna på helsoffan i framsätet, och Mickéla och jag är snabba att knuffa in varandra i herrgårdsvagnens bagageskåp och stänga bakluckan om oss; Folke och Mickélas lillsyrra Daniéla får sitta själva i baksätet.

När pappa startar bilen och kör iväg ser jag hur Jänkarn sneglar bakåt på mig och drar snett på munnen; han

vet vad som kommer att hända, för det här har han och jag pratat om förr.

II

Min lillebror Folke och Mickélas lillsyrra Daniéla är jämnåriga, och de är klasskamrater i tvåan på Åbergaskolan. Mickéla är född året före mig: dessutom så tidigt som i januari, medan jag är född i juni, så mellan henne och mig skiljer det nästan ett och ett halvt år. Vi har alltid känt varandra och jämt lekt tillsammans, och tidigare har vi aldrig ägnat den där ålderskillnaden en tanke. Men nu, när jag är knappt elva och ett halvt och hon är snart tretton, då håller det där på att ändras.

Mickéla gillar att hjälpa sina föräldrar i gårdens skötsel, särskilt allt som har med djuren att göra: precis som jag, men för henne och mig finns olika planer. Hennes framtid verkar vara att stanna på gården. Beviset är den svaga doft av hö, ko, gödsel, jord och sur mjölk som hennes kropp och kläder sänder ut. Hennes otypiska tjejhänder vittnar också: hårda, varma och sträva, med korta naglar.

Hon och jag har alltså varit lekkamrater hemma i Vasslösa så länge någon av oss kan minnas, men nu har hon ränt iväg på längden och håller på att bli tonåring: redan rund över höfterna. När jag är och leker hemma hos henne i Storgården har hon börjat ta mig om midjan och pussa mig, och det gör hon nu också; i bagageutrymmets mörker tar hon sedan min hand i sin sträva, bonniga tjejhand, och hon för in den innanför sin öppna jacka och vill att jag ska ta på henne. Jag blir upphetsad; det susar i kroppen, små heta loppor kilar omkring i både mage och tarmar och jag blir varm i ansiktet. Men jag begriper det inte alls.

– Vad vill hon att jag ska göra? har jag sagt till Jänkarn.
Jag fattar inte.

– Hur känns det, då? Känns det obehagligt så måste du säga ifrån åt'na.

– Jag får myror mellan bena och tusenfotingar i magen.

– Åhå, säger Jänkarn. Inget annat?

– Ett mjukt djur..., säger jag efter att ha funderat ett tag. Det lägger sig liksom och värmer kring hjärtat.

– Åhå, säger Jänkarn. Åhå.

Något rakt svar har jag alltså inte fått av honom.

– Det är inte så lätt för mig att svara på, säger han när jag pressar honom. Nisse och Alma skulle kanske inte bli så glada om jag svarade rakt ut. Men vi kan låtsas att du av en slump, utan att jag har en aning om det, hittar några tidningar som jag har gömt på ett visst ställe, så kanske du fattar själv.

Sedan jag fått svårtydda anvisningar att följa har jag efter en del letande i Flåskoset hittat en bunt tidningar som legat dolda under filtarna på botten av Jänkarns kökssoffa. Färgbilderna visar nakna tanter som gör riktigt äckliga saker med sig själva, men där finns även bilder med både tanter och farbröder; de är mycket tydliga och ännu äckligare.

– Är det hon vill? frågar jag Jänkarn.

– Om några år, säger Jänkarn. Än kan du inte. Fundera inte på det, du. Innan du kan går hon på högstadiet inne i stan och har nog tappat intresset för dig.

I bagageutrymmets mörker kramar och vrider jag på Mickélas vänstra lilla bröst, och hon blundar, öppnar munnen och skruvar belåtet på kroppen; det är visst någonting jag gör på rätt sätt. Hon pussar mig under örat, och jag blir alldeles fnissig och får heta fjärilar i hela krop-

pen, och det mjuka djuret slickar hjärtat med sin lena tunga.

Under tiden far vi med Amazonen genom Aspabyn: förbi Östaspa, Storaspa och Västeraspa, som gårdarna heter. Det är fortfarande tidigt på morgonen, och det är mörkt i alla fönster; boningshus och ladugårdar börjar nätt och jämnt synas i det svaga gryningsljuset, och de framträder successivt mer och mer: i mörka, grå, rosa och blå nyanser.

– Det gäller att ha åtminstone fem angel riggade när solen går upp, hör jag Jänkarn säga från helsoffan i framsätet.

Sedan viker vägen av från sjön och stiger uppåt i slingrande kringelkrokar över bergterrängen i skogen, innan vi kommer ner mot sjöarna igen. Vi rullar förbi de gamla banarbetarbostäderna, där det fortfarande bor folk, och så blir Granlången synlig igen nedanför oss till vänster, och Mörken ligger till höger. Vi rundar det långa godsmagasinet mellan sjöarna och parkerar så nära Mörka vik som möjligt, intill stoppbockarna för den smalspåriga järnvägen som förr användes för att frakta stångjärn från Vadeå bruk till stambanans station i Åberga.

Mickéla släpper greppet om mig, och vi öppnar bakluckan och hoppar ut från bagageutrymmet ner på marken. Framför oss, ute på Bruksnäset, tornar det sedan länge nerlagda brukets alla övergivna byggnader upp sig i gryningsmörkret: masugnar, kolhus, gjuteri och verkstad; skolhus, brukskontor, bruksherrgård och arbetarbostäder.

– När jag lämnade Vasslösa var det fortfarande ganska livaktigt här i Vadeå, säger Jänkarn. Järnbruket var förstas nerlagt, men verkstäderna var fortfarande igång.

Vi plockar ut fiskegrejorna ur Amazonen och bär ner dem till Mörka vik; där väntar en sparkstötting med en säck

ved, som en av Holgers drängar kört dit med traktor dagen innan, och som vi ska ha att elda med. Pappa och Holger hjälper oss barn att snöra på oss skridskorna.

– Kom ihåg nu att du inte får kalla honom för Jänkarn, säger pappa med låg röst, så att bara han och jag hör. Han sätter foten på min vrist och drar åt, så att snörningen på hockeyrören ska bli så hård och fast som möjligt.

– Han heter Edvin, kom ihåg det.

I Vasslösa anses det skämsigt med smeknamn och öknamn. Pappa glömmer att jag har känt Jänkarn i hela mitt liv och får kalla honom precis vad jag vill. Men jag bjäbbar inte emot pappa i onödan.

Sedan sätter vi av ut på isen i halvmörkret: männen först, med sparkstöttingen och ryggsäckarna, och vi ungar en bit efter på våra skridskor. Även här på Mörken, som är en betydligt större sjö än Granlängen, är isen belagd med en film av vatten, men det går bra att åka skridsko på den. Längre ut på sjön ligger snön kvar i slaskiga, tunga sjok, som vi undviker att passera igenom. Vårt sällskap skrider framåt: långsamt, eftersom Jänkarn ska gå i täten och kontrollera isen. Han gör bara ett enda hugg med isbillen för var tionde meter, men han kan genast säga exakt hur tjock isen är utan att ens se efter.

– Den är inte mer än fem centimeter, säger han. Lite ojämn också. Liksom spröd. Till och med lite tunnare än fem, faktiskt, på sina håll.

– Det är för att det är lite strömt här vid Sågbäcken, säger Holger. Det blir bättre längre ut.

Ingen använder isdubbar, och säkerhetslinor finns inte i vår utrustning, för nu är det 1966, och sådant systematiskt säkerhetstänkande i samband med fiske och skridskoåkning ligger ännu flera årtionden framåt i tiden. Somliga påstår till och med att isdubbar, det är för sådana som

inte vet vad de håller på med, och såna borde under alla omständigheter hålla sig hemma i stugvärmen.

Tjugo minuter senare har gryningen kommit en god bit på väg; himlen är klar och i kanterna ovanför granskogen kring Mörken skiftar den i rosa, turkos och blått. Nu är vi framme vid Mörka grund: en bergig ö mitt i sjön, bevuxen med martallar och knotiga björkar och omgiven av grunda vatten, där storgäddorna går upp från djupen och jagar efter mört som ännu är vimsig och yr av kylan i ytvattnet efter isläggningen. Gubbarna utser en platt berghäll alldeles intill vattnet till basläger, och så lastar vi av all utrustning på ön, utom det som har med själva fisket att göra.

– Nisse, vad sägs om att du sätter ut dina angel här, på sydsidan om grundet? säger Holger. Så tar jag nordsidan. Edvin, du sätter ut var du vill mellan mig och Nisse. Blir det bra, det?

Pappa och Jänkarn skruvar på sig och ser generade ut inför Holgers demonstration av sin roll som expeditionens ledare, men de ger ifrån sig positiva hummanden och andra jakande läten. De tre männen fördelar mört i Jänkarns stora hink på tre mindre, olikfärgade plasthinkar, och så går de åt varsitt håll för att påbörja utsättningen av angeldonen.

Angeldon, eller angel som man nästan alltid säger, är ett vinterfiskeredskap vars stomme är en trettio centimeter lång, fyrsidig träpinne som sätts ner i isen vid sidan av vaken. Man hugger – med isbill eller yxa – en vak för varje angel och ett mindre hål strax intill, där man sätter ner träpinnen. På pinnens sida är monterad en rulle av trä, metall eller plast, lindad med fiskelina. I linans ände sitter en metallkrok, böjd så att den påminner om ett femton centimeter stort G, format som en liksidig triangel med spetsiga vinklar, men där ena sidan saknas. Krokändan är

böjd inåt-uppåt: sylvass och försedd med hulling. Man agnar med en levande mört; kroken och mörten sänks ner i vaken och hålls på rätt nivå över sjöns botten genom att linan knyts i en löpögla i änden av ett fjädrande, korkförsatt metallspröt, som fästs mellan träpinnen och en mekanism av metall som är monterad på träpinnen. Mekanismens vassa hane spänns upp av en liten fjäder efter att fiskaren monterat en krutfylld knallkork i den. När en gädda hugger på mörten – när man får ett så kallat fäll – dras linan av från metallsprötet, som då fjädrar upp och slår till knallkorksmekanismen, vars hane i sin tur slår ner på knallkorken, som exploderar med en kraftig knall.

Pappa, Jänkarn och Holger har vardera ungefär femton angel med sig, men här på Mörken räknar ingen av dem med att använda fler än fem eller högst tio don var; det är alldeles för bra fiske här för att man ska hinna med att sätta ut fler.

Holger går en vända runt grundet; med jämna mellanrum hugger han med isbillen för att förvissa sig om att isen är tillräckligt tjock. Sedan hutar han åt oss barn med barsk röst.

– Ni åker inte utanför mina märken nu, hör ni det? Innanför märkena får ni åka var ni vill, för där har jag kollat att isen håller.

Mickéla, Daniéla och Folke börjar genast åka runt den bergiga ön, varv efter varv, under tjut och skratt. Tjejerna har vita konståkningsskridskor med taggar i spetsen; det är väldigt opraktiskt när man är på sjön, men det anses att skridskoåkande flickor ska ha det vid den här tiden. Så tjejerna är ingen match för min åttaårige lillebror; precis som jag åker han på hockeyrör.

Jag vill helst fiska tillsammans med Jänkarn, men han är så snabb med att själv sätta ut sina angel att jag istället

går tillsammans med pappa till att börja med. Vi fullgör våra funktioner, pappa och jag, väl intränade sedan många år; han hugger vaken med isbillen, jag öser bort issörjan och han monterar anglet. Tillsammans är vi lika snabba som Jänkarn, och vi ligger till och med ett angel före honom när första fället kommer.

Det är vårt näst senast utsatta angel som faller. Tryckvågen från knallen överraskar trumhinnor och kinder, och vi rycker till; det är som om en liten stötvåg av värme träffat hela kroppen. Knallen expanderar motståndslöst över blankisen och gungar ekande upp genom luftrummet mellan de grågröna gran- och tallskogsridåerna på ömse sidor om Mörken. Nu vippar korken fram och tillbaka i änden av det fjädrande metallsprötet på det angel som fällt, och pappa springer genast mot anglet, men han slirar på isen; den ger dåligt fäste, hal och blank och vattnig som den är under hans gummistövlar. Jag, som åker skridsko, hinner fram till anglet långt före honom genom molnet av kvardröjande, krutdoftande rök.

Det vanliga är att gäddan hugger mörten tvärs över kroppen, drar ut några meter lina och sedan står stilla och tuggar en stund. I det skedet befinner sig angelkrokens inåtkrökta spets och hulling ännu utanför gäddans vass-tandade käft; fiskaren måste vara tålmodig och vänta tills gäddan har vänt mörten och börjat svälja den: alltid med huvudet först, och då får gäddan ner krokspetsen i halsen. Då simmar gäddan iväg, och mer lina löper ut, och då ska fiskaren göra mothugg så att gäddan fastnar på kroken och kan halas upp på isen.

Men när jag kommer fram till anglet snurrar redan rullen vid träpinnens sida med ett vinande ljud; linan är sträckt och spänd som en gitarrsträng, och den rusar ner i vaken och ut under isen. Det är en mycket bestämd och hungrig gädda som huggit, och den är antagligen stor. I

den här situationen, när gäddan redan tagit initiativet och inte längre följer det invanda protokollet, får man inte tveka; det har både pappa och Jänkarn lärt mig.

– Det är bara att hugga tag, spjärna emot och dra. Väntar du så spottar gäddan ut mörtten. Så är det, bara.

Så jag böjer mig ner och fångar linan i högerhanden; den rusar iväg så snabbt att den bränner ett ögonblick mellan tummen och pekfingeret, innan jag får ett stadigt tag med hela handen och gör mothugg. Genast, när jag känner hur det sprattlar tungt och vrider och krumbuktat sig i andra ändan av linan, säger mig min erfarenhet från tidigare år att det är en stor fisk, men inte någon riktig bjässe. När pappa hunnit fram bakom min rygg har jag redan dragit in hela linan och vräkt upp gäddan på isen i en blaskande kaskad av vatten: en stöddig fisk, med svart rygg och mörkgröna sidor med gula fläckar, och med vit buk. Den sprattlar och hoppar hjälplöst bredvid vaken, och vattnet på isen blir rött av blod.

– Bra gjort, Micke! säger pappa och klappar mig på axeln. Fyra kilo, skulle jag tro. Bra gjort! Bra att du inte väntade. Du gjorde helt rätt.

Pappa tar loss kroken ur gäddans käft, lindar tillbaka linan på rullen, sätter anglet på plats i det lilla hålet bredvid vaken och mäter på nytt upp djupet med kroken som lod. Jag går och hämtar mörthinken, så att vi kan agna med en ny mört. När jag kommer tillbaka har Folke och tjejerna också hunnit samlas kring vaken.

– Wow, säger Mickéla, vilken jättefisk, Micke!

Hon tar ett par skär mot mig så att vi står på samma sida om vaken, och så lägger hon armen om midjan på mig och ger mig en liten kram, med sin kind emot min. Jag rycker på axlarna och känner hur jag rodnar över hela kroppen. Pappa kan inte undgå att märka hur generad jag blir.

– Kan du ge mig en mört, Micke? flinar han.

Folke och tjejerna ser på när jag tar av mig vantarna, fångar en mört ur hinkens iskalla vatten, med röda och aningen svullna fingrar, och ger den till pappa; han tar den i vänsterhanden, och med vana rörelser sticker högra handens fingrar in den långa, vassa kroken under mörtens skinn, så nära stjärten som möjligt. Mörten spjärnar och rycker hit och dit, medan pappa försiktigt trycker kroken framåt längs sidan på betesfiskens, fortfarande alldeles under skinnet: framåt, tills krokens spets är nästan ända framme vid fiskens huvud. Så släpper han ner mörten med krok och allt i vaken, låter den sjunka tills metallsprötet spänns och apterar en ny knallkork i mekanismen. Nu är anglet färdigt för nästa fäll.

Fyrakilosgäddan sprattlar fortfarande och slingrar sig i det centimeterdjupa vattnet ovanpå isen. Jag tar isskopan och ger den ett par kraftiga slag i nacken, så som pappa och Jänkarn skulle ha gjort; den öppnar käften, spänner ut gällocken, stelnar till och vibrerar krampaktigt med hela den styva kroppen under några sekunder; sedan blir den död och stilla.

Nu smäller det på isen även borta hos Jänkarn; jag lämnar de andra, åker bort till honom och kommer fram lagom för att se honom landa en sprattlande tvåkilosgädda på isen.

– Inte ens hälften så stor som den du fick, va? grinar Jänkarn mot mig.

Jag hjälper honom med mörten på samma sätt som jag nyss hjälpt pappa, och sedan ser jag på medan han hugger en ny vak, rensar den på issörja, monterar anglet, lodar djupet, trär angelkroken innanför skinnet på ytterligare en mört och apterar knallkorken. Alla momenten utförs utan avbrott: som i en enda, van rörelse, utan att han ett ögonblick behöver stanna upp, tänka efter eller reflektera.

Vid halvtiotiden samlas alla på Mörka grundens berghäll för förmiddagsfika. Vi sitter allihop i en rad, med ändan på sittunderlagen på hällen och med stövlarna på isen; solen har hunnit upp en bit över skogen och skiner oss rakt i ansiktet. Folke, jag och pappa plockar fram ost- och korvmackor, som mamma gjort i ordning kvällen innan, och så kaffe och chokladmjölk.

Holger pekar, med minen hos den som tror sig veta vad han talar om, på en av de knotiga tallarna en bit bort på ön; den har en stor, tilltrasslad hög av brunsvart ris och pinnar i kronan.

– Fiskgjusebo. Vi får inte elda i närheten av det. Order från Archie. Och han håller en åtel för örnarna på en udde oppåt sjön också, som vi inte får störa.

Archie, kan jag nästan höra pappa tänka. Sedan när är vi Archie med greve Archibald Munro, ägare till tiotusen hektar skog? Men han sväljer sitt kaffe och säger ingenting.

Både pappa, Holger och Jänkarn har haft en fem, sex fäll på sina angel; Holger har fått en gädda på hela sex kilo, och hans nöjdhet med den krokodilliknande fångsten svämmar ut ur hans mun och lägger sig som en kladdig sås över hela Mörka grund.

– Jojomen, säger Holger, jag är inte helt säker på att jag är bäst. Men jag har då aldrig träffat på någon som är bättre.

Han skrattar själv länge åt sin skämtsamma ödmjukhet, och man är långtifrån säker på att han inte verkligen menar vad han säger. Pappa och Jänkarn tuggar under tystnad på sina smörgåsar och sköljer ner med termoskaffe. Holger tycks ha läst deras tankar, för nu flinar han och halar fram en sjuttiofemcentilitersflaska Renat brännvin ur ryggsäckens sidoficka.

– Får man bjuda herrarna på en kask kanske? För att lätta upp stämningen.

Mickéla och jag är sysslingar, och pappa och Holger är kusiner, vilket kommer sig av att Holgers mamma och min farfar Gustaf är syskon. Men det finns ett gammalt groll mellan släktgrenarna som gör att man nästan aldrig talar om det där släktskapet; inte ens Mickéla och jag talar nånsin med varandra om att vi är släkt, trots att vi mycket väl vet om det. Jag vet inte riktigt vad det där bråket rörde sig om: något om att arvet inte blev rättvist fördelat mellan farfar och hans syskon, och att Holgers mamma mer eller mindre tvingades bort från Midsommargården, ner till Åberga, där hon så småningom blev gift med Holgers far, en fabriksarbetare som hette Karlsson. Holger gifte sig senare med Stina Merkel i Storgården; gården har ärvts på mödernet ända sedan mitten av 1800-talet, och de ingifta karlarna har ovanligt nog alltid utan prut antagit storgårdskvinnornas efternamn: Merkel. Namnet har hög status i Vasslösa socken.

– Ja nu är man minsann tillbaka i Vasslösa och har tagit över, har jag hört Holger säga vid ett tidigare tillfälle, vid någon samling i Prästgården.

– Pyttsan, har jag hört pappa kommentera, men givetvis inte så att Holger kunnat höra det. Han må ha övertagit namnet, men från början är det ju Stinas. Och gården är fortfarande bara hennes, såvitt jag vet.

Att fabriksarbetarsonen Holger Merkel har blivit en överraskande kompetent bonde är det dock ingen som ifrågasätter. Vad släktbråket handlade om tror jag knappt att pappa och Holger minns längre, men det verkar finnas en ömsesidig känsla av att relationen behöver mjukas upp och smörjas då och då; det här brännvinsdrickandet är ett led i det där smörjandet.

Holger slår i rejält med brännvin i pappas kaffemugg, och pappa skiner upp och säger tackar, tackar. Men Jänkarn säger nej tack, och då blir Holger lite irriterad.

- Vad nu då? Ska du inte ha, Edvin?
- Nej, jag dricker ingen sprit när jag är på sjön, ser du.
- Säger du det?
- Ja, jag har en jävla respekt för sjön, förstår du, så jag tar inte en droppe när jag är ute på sjön.

Nu börjar Jänkarn som vanligt berätta historier, och med anledning av det här att han nekat att dricka brännvin drar han först den om sin resa med passagerarfartyget Lusitania 1915.

- Där kan man tala om att det dracks. Alldeles för mycket.
- Säger du det.
- Lusitania var världens största passagerarfartyg när hon sjösattes 1906. Hon var tvåhundrafyrtio meter lång. Senare kom Olympic och Titanic, och de var ännu större. Men de var rätt lika varandra de där tre, med fyra jättestora skorstenar högst upp
- Vad fanken hade du på den där båten att göra, då?
- Jag ville bort från fraktbåtstrafiken och fick chansen att mönstra på Lusitania i Liverpool. Och så ville jag till Amerika, förstås. Det var ett sätt att komma gratis över Atlanten samtidigt som jag tjänade lite pengar.

Jänkarn är en god berättare; när han kommer igång är det lätt att glömma både var man är och vad man håller på med. Nu sitter vi allihop och tittar på honom, medan han lägger ut texten; till och med Holger suggs för några minuter in i det liv på Lusitania som Jänkarn målar upp.

- Vad hade du för sysslor ombord, då?
- Jag hade alla möjliga uppgifter. Alltifrån att blanda drinkar och servera och se fin och stram ut, med handduk

över armen, till att skura däcken, städa förstaklasspassagerarnas hytter och svabba undan spyorna när det varit sjögång. Det var enorma skillnader förstås beroende på i vilken klass man reste. Nere i tredje klass sov folk i sina gångkläder, direkt på durken, med barn och allt. Somliga var sjuka, och många var utfattiga och hade sålt sina sista ägodelar för att kunna ta sig över till Amerika.

– Men du hade det ganska bra, alltså?

– Ja, men tyvärr hade jag fått lov att skriva på för minst tre resor, så jag kunde inte följa min ursprungliga plan och bara stiga av i New York.

– Du blev tvungen att följa med tillbaka till England, alltså?

– Ja, och på återresan blev vi torpederade av en tysk ubåt utanför Irland. Det var ju under Första världskriget. Lusitania exploderade och gick under.

– Exploderade? Hur kan det komma sig?

– Orsaken till att tyskarna sänkte oss var att de visste att Lusitania förde vapen och ammunition i lasten.

– Så det var lasten som exploderade?

– Kanske, men... Mera troligt är nog att det var ångpannorna som flög i luften när det iskalla havsvattnet rusade in i båten. Hon sjönk på bara 18 minuter. Nära 1200 människor dog.

– Oj! Det var som fan. Det var nästan lika illa som Titanic, alltså?

– Det var full panik ombord, naturligtvis. Jag hamnade själv i det iskalla vattnet och var nära att drunkna bland vrakdelarna.

– Men nu sitter du ju här.

– Ren tur, för det var kaos, förstår du. Bara sex av fyrtioåtta livbåtar kom i sjön. I en av dem satt en amerikansk, mycket vacker skådespelerska som i sista stund tog mig i kragen och drog upp mig i båten. I hennes armar fördes

jag sedan i hamn, både utmattad och nerkyld, fast kanske något uppvärmd av den sköna damen.

Mitt i karlarnas skrattsalvor faller ett av Jänkarns angel igen, och knallen får både honom och mig att kvickt komma på benen.

– Ta fället, du som har skridskor, säger han. Jag kommer efter så fort jag kan.

Anglet som fällt står gott och väl etthundrafemtio meter från vårt basläger; jag skrinnar iväg, men när jag kommer fram visar det sig vara falskt larm: ett så kallat vindfäll i den tilltagande blåsten.

– Det är vattnet på isen, det rinner ner i vakarna, säger jag till Jänkarn, som nu har hunnit fram till mig. Anglen står och lutar, och så blir det vindfäll.

Vi hjälps åt att sätta upp anglet på nytt. Jag lägger märke till något: en urdrucken vinflaska som ligger på isen intill Jänkarns ryggsäck. Jänkarn följer min blick och verkar förstå vad jag tänker.

– Nej, du vet sprit, det smakar jag aldrig när jag är och fiskar. Jag har en jävla respekt... Det där, det var ju inte sprit, det var bara hemgjort äppelvin från i höstas. Ser du förresten den där lilla viken på andra sidan sjön?

Jänkarn, som är specialist på att börja prata om något helt annat, pekar bort mot andra sidan sjön, där isen är gråare och ljusare och sjön på ett ställe gör en inbuktning mellan två uddar.

– Den där viken kallas Älgskankeviken. Där lägger sig isen alltid allra först här på Mörken, och där är den jämt lite tjockare. När min pappa och jag kom dit en vintermorgon... Det var när jag var i din ålder... Då stack det opp en älgskank genom isen där, mitt i viken. Älgen hade gått ut någon morgon när nyisen precis hade lagt sig, och så hade han gått igenom isen och drunknat. Det var bara ena bakskanken som stack opp.

Nu håller elden på att brinna ner till glöder. Vi ungar tar av oss skridskorna och får på oss stövlar, och pappa hjälper oss att trä upp grillkorv på grenklykor; strax sitter både barn och män och håller varsin korv över glödbädden. Meningen är att korven ska grillas i lagom takt, men det är lätt hänt att den blir svartbränd undertill om man inte är uppmärksam.

Folke vill inte ta emot det färdiga grillspettet när pappa räcker det åt honom.

– Vad är det med dig, Folke? säger Mickéla. Är du ledsen?

Folke skakar på huvudet med sammanbitna läppar. Nej, jag ser på Folke att han inte är ledsen. Min lillebror är en liten, allvarlig, mager, blond, lite tunnhårig person, men han är inte lagd åt det hållet; han tar inte till lipen i första taget. Istället är det något som har gjort honom arg; något här är fel, som han ser det.

– Men vad är det, då?

Jag vet att Folke är känslig för orättvisor och har lätt för att tycka synd om den som far illa. Nu vänder han blicken mot Mickéla och ser henne stint i ögonen, men för mig är det uppenbart att han inte pratar med henne; han talar till pappa, Jänkarn och Holger. Och till mig.

– Det är mörten.

Folkes lilla röst är jämn och stadig, hård som sten och märkvärdigt drabbande. Även männens brännvinsskrovliga buller kommer av sig, och det blir en allvarsam tystnad kring elden.

– Vadå mörten? säger pappa. Det är väl inget med mörten?

– Det är otäckt, säger Folke, fortfarande vänd mot Mickéla. Tänk dig själv hur det skulle kännas att få en stor

järnkrok instucken under skinnet, ända från skinkan upp till halsen.

Det där... Det där är en obehaglig tanke som alla angel-fiskare någon gång har tänkt men få har uttalat. Vuxna påpekar ibland att Folke är lillgammal, vilket brukar göra mina föräldrar generade. Nu är pappa tydligt irriterad över hans prat, men han får inte ur sig något svar.

– Men Folke, säger jag, tänk dig mörtens hjärna som är så liten. Det är nästan bara nerver och ryggrad i en mört, och det finns liksom ingen person där inne i mörten som har ont.

Det där är ordagrant något som Jänkarn har sagt till mig någon gång när jag själv har frågat honom, och som jag noga har lagt på minnet: något som förminskar den orätt mot det lilla djuret, som vi eventuellt begår varje gång vi är ute och fiskar. Men en blick in i Folkes ögon säger mig nu att det där resonemanget kan vara fel.

Helt fel.

Och nu sitter Jänkarn tyst bakom sitt grillspett och sin svartnande korv, medan Folke sänker rösten och fortsätter, obevekligt.

– Och tänk dig sen att du blir tvungen att simma omkring med kroken i dig i timmar, innan gäddan kommer med sina vassa tänder och sliter sönder dig.

– Äsch, säger Holger. Inte känner mörten någon smärta, inte. Om det gjorde ont skulle den väl skrika?

Männen skrattar: kanske aningen ansträngt, men ett manligt, gemensamt skratt, ägnat att lätta upp den oväntade misstämning som Folkes snack framkallat.

Men Folke skrattar inte; han inte ens drar på sin åttaåriga mun.

– Lever inte mörten? säger han till mig. Är den som... som en sten eller nåt?

Vad ska man svara på sånt? Jag rycker på axlarna, och Folke svarar själv på sin fråga.

– Mörten har ont, säger han. Den är inte nån sten.

Och så vänder han sig till Mickéla igen.

– Om mörten och gäddorna kunde skrika, då skulle ingen av oss vilja åka ut och fiska.

Efter klockan elva stannar fisket av helt; det kommer inte ett enda fäll till, och jag, Jänkarn och pappa ägnar oss nu åt att fjälla och ta ur våra gäddor. Det är en gammal sanning som vi är överens om: inget är så trist som att stå och rensa gäddor hemma i köket när man kommit hem, hunnit sova middag och vaknat sömnpressen. Därför rensar man alltid fisken på sjön, innan man ger sig av hemåt. Pappa och jag får med oss fyra gäddor hem, och Jänkarn rensar tre; isen kring en av vakarna är beströdd med blod, inälvor, gäddrom, avskurna fenor och gäddhuvuden när vi är klara och kan skölja händer och knivar rena från gäddelem.

– Det är som en slaktplats, säger pappa.

– Det blir mumma för korparna och örnarna sen, säger Jänkarn.

Holger, däremot, har en annan plan för sina fyra granna gäddor.

– Di här får väl pigera rensa i eftermidda', säger han och stoppar alla sina fiskar inklusive sexkilosgäddan i den tömda vedsäcken.

Nu närmar sig klockan tolv, och männen bestämmer sig för att det får vara färdigfiskat för idag. De samlar ihop sina angel, och därefter återsamlas vi vid Mörka grund. Allt vi haft med oss packas åter i ryggsäckarna. Sist av allt slänger vi ett par hinkar vatten över eldplatsen; elden har

slocknat för länge sedan, men vattenången stiger som en het rökpelare över berget, så – för säkerhets skull.

På något sätt har innehållet i Holgers brännvinsflaska vid det här laget minskat avsevärt: högst avsevärt. Gubbarna är nu därför som det heter lindrikt nyktra, och det blir diskussion om vilken väg man ska ta över isen.

– Vi tar väl samma väg som vi kom? menar Holger.

– Ja... Frågan är bara var. Var kom vi egentligen? säger pappa.

Förmiddagens solsken har ersatts av gråmulet väder; det blåser friskt, och vinden fräser upp kårar i vattnet ovanpå isen, som successivt blivit djupare under dagen. Mörken är som sagt en stor sjö; långt borta i sydost ser vi de förfallna kåkarna på Bruksnäset, men fjärden som ligger mellan oss och Mörka vik, där bilen står parkerad, är bred, blank och anonym, utan några speciella hållpunkter. Holgers så kallade märken och Jänkarns hugg med isbillen i morse har helt suddats ut under dagen av vinden och vattnet.

– Det är förstås den här vägen. Rakt fram, säger Holger. Vi vet ju precis var bilen står, eller hur? Vi får känna oss för vartefter.

Holger skjuter sparken framför sig, och han och Jänkarn börjar gå i den riktning som Holger pekat. Pappa och vi barn följer efter, men redan efter en sjuttio, åttio meter märker vi att vattnet djupnar kring stövlarna, och Jänkarn stannar upp.

– Stopp och belägg, säger han. Det måste ha blivit en vindvak nånstans framför oss.

– En vindvak? säger Holger. Inte kan det bli en vindvak så här över dan, bara?

– Du ser ju själv, säger Jänkarn. Vattnet på isen blir bara djupare. Gick vi inte förbi en spricka på vägen hit, där

vattnet trängde upp? Där snön har legat och tyngt... Det är nog den där sprickan som har vidgats, och så har det tryckts opp vatten underifrån... Och sen har vattnet ovanpå isen börjat vinda ner i sprickan, och då vidgas den ännu mer, och sen blir vattnet oppe på bara djupare och djupare runt omkring.

– Men... Det var ju den här vägen vi kom, det är jag helt säker på.

– Det är möjligt, säger Jänkarn, men nu är läget anorlunda. Fortsätter vi här kan vi glida rätt ner i den där sprickan allihop förr än vi anar.

Holger tvekar, höjer blicken och ser framåt; bebyggelsen på Bruksnäset verkar inte vara så långt borta, och hans min säger, att det ju trots allt är han som är ledare för den här fisketuren.

– Äh, vad fan, säger han. Den håller säkert. Kom an bara.

Så skjuter han sparken framför sig ytterligare några steg. Men nu tar sig pappa framåt genom det djupnande vattnet; med några snabba, plaskande kliv är han framme alldeles intill Holger, tar honom i axeln och vrider honom mot sig så han måste stanna upp.

– Holger, för i helvete. Hör nu vad Edvin säger...

– Men vad fan, jag vet ju att isen håller här. Vi gick ju precis den här vägen i morse.

– Men ser du inte själv hur djupt vattnet är? Det blir ju bara djupare och djupare. Vi måste backa.

– Äh, vad fan...

Holger lösgör sig ur pappas grepp med en avig armrörelse; han till och med slår undan hans arm med handflatan, och så återtar han sin promenad framåt med sparken. Men pappa ger sig inte; nu tar han tag i Holgers arm på allvar och sliter i honom.

– Holger! För i helvete... Du är ju inte nykter...

- Släpp mig! Släpp, sa jag...
- Holger! För fan, tänk på ungarna. Dina egna ungar, för helvete...

De båda berusade männen håller i varandras kläder och utkämpar en kort brottningsmatch, och då båda bär gummistövlar och står på hal, vattentäckt is kan det bara sluta på ett sätt: de dråsar omkull med ett enormt, gemensamt plask, så att det står svallvågor kring dem.

Även vi barn förstår att det är något oerhört vi fått bevittna: två vasslösabönder, min pappa och Mickélas pappa, i slagsmål. En skandal, som mamma skulle ha sagt. Jag blir med ens rädd för fortsättningen. Kommer det att fortsätta med ett riktigt knytnävsslagsmål, som i cowboyserierna på teve? Men båda gubbarna är nu genomblöta av det iskalla vattnet, och det tycks ha en lugnande effekt på dem; de verkar ha sansat sig, och de till och med hjälper varandra upp ur det ofrivilliga badet.

- Nu grabbar, säger Jänkarn med ett lugnande tonfall till de båda yngre männen. Nu grabbar, nu ska vi allt ta och lugna ner oss här.

Han hjälper de plaskvåta slagskämparna att komma på benen igen.

- Nu ska vi allt ta det lite piano, fortsätter han sitt lugnande tal. Vi går allt tillbaka till grundet och tar oss en funderare, eller hur? Här i vattnet kan vi ju inte stå...

Männen hjälper varandra med sparken och de nu genomvåta ryggsäckarna, och så gör de faktiskt som Jänkarn säger; några minuter senare står vi på nytt intill berghällen vid Mörka grund.

Medan de yngre männen blänger på varandra, biter ihop, hjälps åt att tömma ur varandras stövlar och kramar vattnet ur raggsockorna känner Jänkarn tydligen ett behov av

att på något sätt fylla ut den obekväma tystnaden mellan dem.

– I slutet av Andra världskriget, säger han, när de första koncentrationslägren hade befriats, då började vi jänkare flyga ut lägerfångarna, trots att det fortfarande pågick strider här och var. Det var nödvändigt att det gick fort, för somliga av dem var i så dåligt skick att det var alldeles hjärtskärande. Jag flög min helikopter i skytteltrafik, fullastad med judar och andra halvdöda stackare. Men hur brått jag än hade kunde jag inte alltid ta samma väg, och framför allt kunde jag sällan ta närmaste vägen, för då kunde vi bli nerskjutna, till exempel om jag flög över ruinerna av tyska städer, där det fortfarande rök och brann. Om jag skulle kunna hjälpa de där krakarna från lägren och klara mig och min besättning måste jag undvika de ställen där det ännu fanns rester av tyska förband, sådana som fortfarande lydde Führerns ord om att aldrig kapitulera och som dessutom hade tillgång till artilleri.

– Och hur klarade ni det? kan jag inte låta bli att säga.

– Vi hade underrättelser. Vi hade korrekta underrättelser, vilket är något av det viktigaste som finns. Så vi visste hela tiden vad vi gjorde.

Pappa och Holger är dyngblöta; nu fryser de och ser mycket trötta ut, eftersom brännvinsorken håller på att gå ur dem. Men det är inte utan att jag tycker att de gott kan skylla sig själva.

– Så... vad säger dig dina underrättelser just nu? säger pappa, som verkar ha förstått att det nog lurar en poäng i slutet av Jänkarns berättelse.

– De säger att vi ska gå mot sydväst, säger Jänkarn och pekar med hela sin vantklädda hand mot Mörkens västra strand, en bra bit norr om Bruksnäset. Vi ska gå mot Älgskankeviken, och därifrån kan vi ta oss på den gamla skogsbilvägen genom skogen ner till Bruket.

- Och varför just mot Älgskankeviken? säger Holger.
- För där lägger sig Mörken alltid först, så där är isen alltid lite tjockare, säger jag.

Nu tar vi kurs mot Älgskankeviken, där isen alltså är lite ljusare och på så sätt skvallrar om att den verkligen är tjockare. Med ens känner jag mig lättad; bråket är över, och vi har trots allt haft en fin dag på sjön. Nu känns det så säkert och självklart på något vis, att det här är den rätta vägen hem. Varför tänkte vi inte på det från första början.

Jag går mellan pappa och Jänkarn, och vattenfilmen på isen blir tunnare ju närmare Mörkens västra strand vi kommer; isen verkar faktiskt vara tjockare här, och den känns behagligare att gå på. En bit bakom oss går Holger tillsammans med Mickéla, och ännu längre bak tjartrar Folke på som vanligt med Daniéla.

- Kommer du och äter middag med oss i eftermiddag, Edvin? säger pappa, som blivit på bättre humör nu när han börjat röra på sig, så att han inte behöver frysa längre utan bara är blöt.

- Bara om det blir ugnstekt gädda, grinar Jänkarn.
- Det var så jag tänkte, säger pappa. Nu när vi har fått så mycket fisk.

- Det blir enligt Mickes och mitt recept då, hoppas jag?
- Ja... Hur var det nu igen...?

Pappa kisar lite retfullt mot solen, som nu har tittat fram igen och skiner på våra ansikten från en bred strimma av blå himmel; han låtsas att han har glömt.

- Man steker gäddan, väl saltad, i ugnen, panerad med ströbröd, och så ska man klicka massor av smör på den..., börjar jag.

- ...så att man kommer ifrån det här med att gädda är en sån mager och nyttig fisk, säger Jänkarn.

Vi skrattar tillsammans.

- Det ska vara lök runtomkring gäddan i pannan, fortsätter jag. Och ansjovisfiléer.
- Och så kan man bryna trattkantareller i smör och salt och vitpeppar vid sidan av, och sen lägger man ner dem i pannan tillsammans med vispgrädden, sisådär en tio minuter från slutet.
- Och så ska det vara potatis till. Mjölig, så att den suger upp mycket sås. King Edward.
- Och i nödfall lite sallad.

Skratt igen. Det vanliga småpratet har åter kommit igång. Det pinsamma slagsmålet mellan min och Mickélas pappor ligger bakom oss; det ligger i kylig glömska på isen borta vid Mörka grund, och det kommer att dröja länge innan någon tar upp det till diskussion igen. Nu känns det precis som om Jänkarn skulle vara min riktiga morfar, en riktig kompis: en som vet saker av erfarenhet och har kunnat se på långt håll att isen är tjockare på den här sidan sjön.

Vi skrattar och pladdrar, och ingen har en tanke på att hugga med isbillen var tionde meter, så som Jänkarn var så noga med att göra på morgonen: inte förrän det är för sent, och isen har blivit så tunn under oss att vi bokstavligen faller igenom den. Jag, pappa och Jänkarn faller, med fötterna först, från vår bekymmerslösa gemenskap och pladdriga ouppmärksamhet, ner i Mörken: ner genom en bred reva i isen, som har formen av ett tio meter brett och trettio meter långt öga. Ögat har legat i försåt framför våra fötter, blundande under en tunn, grå, snöblandad is-skorpa, som nu är uppspärrad, vidöppen, vild och svart.

Fallets motståndslösa snabbhet gör att mössan rivs av mig mot den tunna iskorpan, och jag kommer genast under vattnet; jag känner hur jag sjunker och sjunker, hastigt ner genom vattenmassorna. Jag hinner inte höra Holgers eller Mickélas eller någon annans förskräckta skrik; jag

inser att de antagligen skriker, men när de gör det är mina ögon och öron redan täckta och tilltäppta av Mörkens vatten, kallt som flytande is och tätt som ett kvicksilverliknande medium.

Hur länge sjunker och sjunker jag? Tillräckligt länge för att jag ska hinna tänka att detta måste bli det sista jag tänker, men precis då känner jag fingrar i mitt vattenfyllda ishår. En hand tar ett stadigt tag och drar mig uppåt, uppåt. Segt, långsamt och smärtsamt för de nerkylda hårrötterna fortsätter handen att föra mig uppåt, ända tills mitt huvud bryter ytan: upp igen, genom vakens iskalla öga.

IV

De första dagarna efter olyckan var jag oförmögen att äta, kunde inte gå till skolan och låg bara i sängen. Inuti mig härjade en ond drake med giftig, taggig ryggfena och näsborrar som sprutade is; det mjuka, varma djuret förmådde ingenting mot den. Den frysta, tysta smärta som draken spred i mina inälvor kunde jag inte visa för någon. Korta stunder kunde jag sova, men då satt angelkroken uppkörd innanför skinnet, och jag simmade runt med den i kroppen; jag vaknade av att jag sprattlade och spjärnade av smärta.

Allting gjorde så ont. Men grät och skrek, det gjorde jag inte.

– Det är inte rimligt, hörde jag genom golvet mellan Midsommargårdens sal och mitt rum på övervåningen farfar Gustafs vassa röst säga till mamma. Det är inte rimligt att pojken ska sörja så att han blir sängliggande. Han måste till skolan, det är inte mer med det.

Det kom inte någon vasstandad gädda och slet mig i stycken. Istället hörde jag redan andra dagen hur det av-

lägset ringde på ytterdörren, och en stund senare öppnade någon dörren till mitt rum.

– Micke, sa mamma lågt. Det är Mickéla.

Hela den veckan kom Mickéla till mig varje dag efter skolan. Hon sa och gjorde inte mycket; hon la sig bara i sängen intill mig och höll om mig med sin allt mjukare, snart trettonåriga kropp.

– Micke, sa hon lågt i mitt öra och strök mig över håret och kinderna med sina bonniga tjejhänder, som var så strävt välbekanta för mig.

– Lilla Micke. Lilla mört.

Även veckan därpå kom hon till mig varje dag.

Det var Mickéla som steg för steg lirkade kroken ur kroppen på mig: låg och höll om mig, så jag kunde sova utan onda drömmar, och så småningom fick mig ur sängen och lyckades få mig att börja äta. Det var hennes förtjänst att det mjuka djuret fattade mod och till sist kunde gå på offensiven mot den issprutande draken. Det var hon som fick det svarta ögat att långsamt börja stängas.

Men aldrig att hon fick mig att gråta. En mört kan känna den djupaste smärta, det hade jag nu lärt mig. Men ingen har någonsin sett ett sådant djur gråta.

Några egna minnen av den första stunden efter att jag räddats ur vaken har jag inte. Den som otroligt nog lyckats få tag i mitt hår var Jänkarn; efter att han bärgat mig till ytan hade pappa vridit över mig på rygg och sakta skjutit mig upp ur vaken, upp på isen. Liggande på isen hade Holger därefter fått fatt i min ena arm och släpat mig i säkerhet. Sedan hade han skjutit sparken, med medarna först, fram till iskanten, så att pappa kunnat få tag i dem och sega sig upp ur det isande, sugande vattnet, upp på isen; där hade han blivit liggande, helt förbi av ansträngningen. Holger hade krupit fram till honom och nappat tag

i hans byxben, och utan att isen på nytt brustit under dem hade han sakta, sakta förmått att dra även pappa bort från den tunna isen kring vaken.

Vid det laget hade inte Jänkarn längre syns till. Ytan i vaken låg slät och blank; han var borta.

Senare skulle inte pappa själv minnas det, men när han hämtat sig några minuter ville han hoppa ner i vaken igen och leta efter Jänkarn; den här gången var det Holgers tur att hålla fast pappa och få honom att besinna sig.

Därefter har jag mina egna minnen av vad som hände. Jag minns att det nu var Holger som tog över; det var han som blev den vuxne: den som styrde och ställde. Jag minns att han bestämde att vi måste ta oss tillbaka till Mörka grund och vänta på att bli undsatta; om isen hade burit oss på vägen därifrån borde den bära även på vägen tillbaka. Väl tillbaka på ön högg han ved av grenarna från en kullfallen torrtall och fick fyr på en brasa att värma sig vid medan vi väntade. Pappa behöll de blöta kläderna på, men själv fick jag klä av mig allt och krypa in i Jänkarns gamla gröna, fodrade fältrock som låg kvarglömd på kliporna, och så fick jag sätta mig framför elden i vad jag upplevde som hans egen värme: och i hans kvardröjande dofter.

Pappa och jag var så medtagna; vi var i chock. Folke och Daniela satt en bit bort och bara tittade på mig, som om jag hade återvänt från de döda och satt på klipphällen och höll inne med svaret på en outtalad fråga. Men jag hade inte kunnat svara på någon som helst fråga, även om de vågat ställa den. Jag väntade mig att Jänkarn när som helst skulle komma gående bortifrån Älgskankeviken, drypande av isigt vatten men vinkande och skrattande som vanligt.

– Så ni väntade på mig i alla fall? Du väntade, Micke? Det var redigt av dig.

Det hände aldrig. Pappa såg många gånger bort mot Älgskankeviken och den öppna vaken, men Holger höll honom under uppsikt.

– Inga dumheter nu, Nisse. Det finns ändå inget vettigt du kan göra åt'et. Absolut ingenting.

Ett par timmar senare blev mamma och Stina Merkel oroliga för att vi inte dykt upp hemmavid; de åkte i familjen Merkels bil till Vadeå, anade oråd när vår Amazon fortfarande stod parkerad där och larmade brandkåren. Men Mörkens stränder är i stort sett väglösa, så man skickade en helikopter efter oss; i vintereftermiddagsskymningen fick den hovra med svepande strålkastare några tiotal meter över Mörka grund medan två ytbärgare vinschade upp oss i selar.

När vi sedan lyfte från Mörka grund såg jag ner på sjön inifrån helikopterns glasbubbla. Det svarta vattnet blänkte ännu öppet i den långsträckta vaken: isens öga, där Jänkarn räddat mitt liv men själv gått under.

Nu har det alltså gått ett halvår; det har hunnit bli ljummen, blommande försommar i Vasslösa, och det är i slutet av maj. Trots allt letande och draggande har Jänkarns kropp inte påträffats; den ska aldrig komma att återfinnas. Men nu i maj har alltså något annat hänt. Jag vet ännu inte vem som har gjort vad, men på grund av att någon har gjort något ska det bli en minnesstund i kyrkan: utan kista.

Mängden av blommor och kransar som lagts upp i koret är inte översvallande, och kyrkan blir inte på minsta vis fullsatt denna lördagseftermiddag till Jänkarns åminnelse, men den blir å andra sidan inte helt tom. Förutom mamma, pappa, Folke och jag från Midsommargården är Holger och Stina Merkel och deras döttrar förstas där från Storgården; merklarnas traditionella egenskap av att vara traktens viktigaste bönder vid sidan av greve Munro gör

allt annat otänkbart. Vidare är nergårdsbönderna där; de är avlägsna släktingar både till oss och till Jänkarn. Men fjantskallarna i Käringfisket, som är närmaste släktingar till honom, de kommer som väntat inte. Den unga greven och hans vackra grevinna är förstås på plats från Frustorp, socknens verkliga stöttepelare och maktfaktor. Alf Slatte i Aspa är där; han är i Holgers ålder, men han går dit av plikt, också han i egenskap av storbonde, och han har inte sin familj med sig.

Och så är där en okänd, gråhårig kvinna och en fet kille i tjugooårsåldern som ideligen petar sig i näsan. Av samspelet i kyrkan mellan de två och kyrkoherde Enwall misstänker jag redan nu att de är anhöriga till Jänkarn; kanske är det kyrkoherden själv som bjudit in dem?

Kyrkoherde Enwall är gammal, har vita, flaskborstliknande polisonger och är inte längre i sin krafts dagar, som det brukar heta, men han leder psalmsång och håller bön följt av parentation över Jänkarn: Edvin Enarsson, som han förstås kallar honom. Trots att liket vägrat flyta upp och alltså saknas i kyrkan vänder sig kyrkoherden med slirande tunga direkt till den döde:

– Käre Edvin, din återkomst till Vasslösa från Amerika var visserligen oväntad och förvånande, men du har onekligen varit en... en färgklick i vår socken under de elva år som Herren skänkte oss glädjen att umgås med dig som medmänniska. Det är även på sin plats att minnas dina modiga insatser under de båda världskrigen... Må du... Måtte din...

Nu börjar den gråhåriga kvinnan oförmodat att gapskratta. Hon lutar sig framåt och skrattar högt och länge; skrattets eko dämpas av de förskräckliga tillbyggnader av trä som med åren hopats i kyrkans innanmäte. De fåtaliga församlade ser med stor förvåning på henne.

– Skandal, ska mamma säga senare.

Efteråt bjuds det på kaffe med dopp i församlingssalen i Prästgården. I den gråhåriga kvinnans och den fete mannens sällskap är en mycket kortvuxen man i mörk kostym.

– Mitt namn är Metzger, säger han med skarp röst och tar pappa i hand. Jag är advokat. Jag har kontor i Norrköping. Det är jag som på fru Karlssons begäran har begärt och erhållit dödförklaring för Edvin Enarsson.

Så det är det som ligger bakom. Det är vad som har hänt, och som föranlett kyrkoherde Enwall att ta initiativ till minnesstunden; Jänkarn är numera död, även officiellt.

Mig och mamma hälsar Metzger inte på. Gråhårskvinnan och den fete mannen presenterar sig inte själva; istället gör Metzger det.

– Det här är fru Elvira Karlsson, säger Metzger. Och herr Stig Enarsson här är hennes och Edvin Enarssons son.

Någon av nergårdsbönderna tappar under kras och skrammel både kaffekoppen, fatet och grovdoppat på golvet i förvåning över denna sensationella information. Vi andra tappar bara hakorna.

Elvira Karlsson visar sig vara Jänkarns före detta så kallade hushållerska. Hon och Stig Enarsson har kommit med tåg och buss ända från Örnsköldsvik.

– Att allt gick åt helvete mellan oss är musikens fel, berättar kvinnan utan omsvep över det rykande kaffet och de smördränkta kanelbullarna.

– Jaha, säger Enwall, som kan vara mycket okänslig för stämningar och tonfall när det passar. Det var alltså under mellankrigstiden? Efter att han varit på sjön och kommit tillbaka från Amerika?

Elvira Karlsson slutar tugga på sin bulle och ser med stel och lite road blick på kyrkoherden.

– Han har väl aldrig vart åt Amerika. Inte på sjön heller, för den delen. Han är en landkrabba. Eller var. Han har jobbat på Hägglunds i Ö-vik ända sen kriget.

Kort paus.

– Nu menar jag Första världskriget.

Ingen av de närvarande i Prästgårdens sal har nu en aning om vad man ska säga. De som hunnit dra efter andan håller den inne och de som inte hunnit undviker i det längsta att suga efter luften.

– Hade det inte varit för elgitarren han skaffa', säger Elvira. Den drog till sig lättklädda damer som gapa' å sjöng.

– Men..., försöker kyrkoherde Enwall. Han ska ha varit med i Andra världskriget. I Tyskland. Och flugit helikopter.

Elvira skakar på huvudet.

– Då var han i Ö-vik och skruva' ihop lastmaskiner. Och spårvagnar.

– Man använde inte helikoptrar i Andra världskriget, säger Metzger med stadig, vass röst. De kom i militärt bruk först under Koreakriget.

– Men sen när han vart pensionär, säger Elvira, då tog han den där bilen – Chevan – och stack bara. Ja, jag tog ju reda på att han blivit skriven här nere där han var född, men jag strunta' i han. Det var lika bra det, för han var bara med andra hela tiden. Lika gott att va av med han.

Hon sätter ifrån sig kaffekoppen på fatet: med en beslutsam skräll, som för att äntligen få slut på det pinsamma kaffedrickandet.

– Vi är egentligen inte här för minnesstunden, jag och Stig. Den kvittar oss lika. Vi är bara här för att se om det finns något av värde i hans bostad. Ja, själv får jag förstås ingenting ärva, eftersom att jag och Edvin inte var gifta. Men Stig.

Eftersom pappa varit Jänkarns hyresvärd går han och jag med Elvira Karlsson och Stig Enarsson bort till Fläsköset, när kaffedrickandet i Prästgården äntligen är avslutat.

– Det står orört allting sedan Edvin... sedan han försvann, säger pappa.

Inne i stugan är det jag som guidar.

– Rörspisen, säger jag. Han brukade alltid sova här i kammaren. Man har ju utsikt härifrån över sjön. Men han pratade om att göra i ordning loftet som sovrum.

Elvira tar upp ett paket cigaretter som ligger kvar på köksbordet.

– Muratti, säger hon. Han verkar inte ha ändrat på sina vanor.

– Hyperstarka cigaretter, säger jag. Han behövde dem för att komma igång. De är från Turkiet.

– En gång i tiden, ja, säger Metzger. På 1800-talet. Nu för tiden tillverkas de av Philip Morris i Europa.

Den där Metzger verkar vara en riktig besserwisser. Turkiet ligger också i Europa, har jag lust att säga; jag har ju högsta betyg i geografi och vet att miljoner turkar bor i den del av landet som ligger på Balkan: väster om Bosporren och alltså i Europa.

Men jag håller truten. Vad tjänar det till att käfta med en advokat? Ibland är det bättre att svälja och tåga, som pappa brukar säga.

Efter en timmes rotande i torpet och i uthuset förkunnar Elvira:

– Det var som jag trodde. Bara en massa värdelöst bråte. Och bankkontona är tomma, dom. Här finns ingenting att ärva efter pappa din, Stig, utom bilen. Den kan möjligen ha ett visst värde. Så den tar vi med oss.

Detta smärtar mig som en rostig kniv genom hjärtat att höra; jag skälver lite, som en nyss ihjälslagen gädda på

isen. Bilen skulle jag få, det har ju Jänkarn lovat. Jänkarns fina bil. Pappa står bredvid; han vet vad jag tänker, och han drar mig intill sig och klappar mig på axeln, medan tårarna stiger upp i mig, fast förstås utan att de får synas i ögonen.

– Det passar ju bra för oss att åka i den tillbaka till Övik, säger Elvira. Stig har körkort, och så slipper vi betala tågbiljetter igen. Kan vi göra så, Metzger?

– Ja... Det går väl bra. Jag har svårt att se vem som skulle kunna ha några invändningar. Allt här tillhör ju de facto herr Stig.

Jag säger ingenting; jag begriper väl att den där fete herr Stig har rätt att ta bilen.

– Här finns ju ingenting annat av värde. Gitarren är bara gamla onda minnen, så ingen av oss vill ha den. Eller hur, Stig?

Stig petar sig än en gång i näsan och muttrar något medhållsamt.

– Allt det andra är ju bara skräp. Gamla fiskeredskap. Och utslitna kläder. Gröna och röda kostymer. Jösses. Metzger får skicka nån. Nån som kör alltihopa till tippen, säger Elvira till pappa.

– Det är inte nödvändigt, säger pappa. Vi kan rensa ur huset så småningom. Det är ingen brådska. Hyresgästerna står inte precis i kö här ute på landet.

– Det var vänligt, herr Palmér... Om ni skulle hitta något bland skräpet här. Något som kan vara till användning för er, menar jag, så är det bara att ni tar det. Det går väl bra, Metzger?

– Visst. Om herr Stig också tycker det?

– Det är helt okej, säger herr Stig. Ta alltihop bara, om ni vill. Rubb och stubb.

– Jag kan gärna ersätta er för besväret, herr Palmér, säger Elvira.

- Det ordnar sig nog ändå, frun.
- Det är kanske pojken som kommer att göra det? Han

verkar ju ha haft tumme med Edvin, konstigt nog.

Det blir överenskommet att jag ska få hundra kronor för besväret – lika mycket som någonstans mellan ettusen och tvåtusen kronor i dagens penningvärde – och att Metzger ska ombesörja utbetalningen till mig snarast möjligt.

– Och som sagt, allt som finns i kåken eller på tomten är ditt från och med nu, det som du vill ha, säger Elvira Karlsson till mig. Och resten kan ni slänga.

Eftersom Stig är en ovan bilförare, som inte klarar att backa, blir det pappa som kör ut den automatväxlade Chevan ur Fläskosets uthus och parkerar den ute på Frustorpsvägen. Jag förstår att det är sista gången jag ser den vackra bilen, så nu börjar jag nästan gråta... men som vanligt bara nästan. Så tar vi i hand och säger adjö. Stig, Elvira och Metzger sätter sig i bilens framsäte, där tre personer ledigt får plats, och så V8-mullrar den iväg och försvinner ur sikte när den tagit svängen till höger in på Åbergavägen borta vid Prästgården.

Genast känns det lite bättre i mig, men det är varken för att vi äntligen blivit av med de där människorna eller vid tanken på den generösa ersättning som jag just blivit lovad.

– En sympatisk figur, den där Jänkarn, säger pappa, när vi nu tillsammans går tillbaka hemåt, uppför backen mot Midsommargården. Eller hur, Micke?

Jag svarar inte; jag har annat att fundera på. Vi trampar på i uppførsbacken, och vårsolen värmer våra ryggar genom jackor och byxor.

Skälet till att det känns lite lättare om hjärtat är att jag just har fått den där Stigs ord på att Jänkarns hela kvarlåt-

tenskap på Fläskoset nu är min: om jag vill ha bråten, som Elvira kallade grejorna. Och det har vi advokaten Metzger som vittne på.

– Vänlig, förtroendeingivande och snäll, fortsätter pappa. Det var han allt, Jänkarn. Men en total bluff, inte sant?

Jag svarar fortfarande inte. Pappa är nog förbryllad över att jag inte försöker försvara Jänkarn, och att jag med ens verkar så nöjd. Men han propsar inte på att jag ska svara. Hans försök till samtal faller platt till marken, och vi går tysta bredvid varandra uppför backen.

Jänkarns efterlämnade mörtstugor, mjärdar, nät, angeldon, kastspön, flytrullar och håvar har förstås sitt självklara värde för mig: för att nu inte tala om hans gamla tjärade, flatbottnade eka. Hans gitarr och Marshallförstärkare är visserligen slitna, men de fungerar, och så småningom ska jag kanske kunna få användning för dem, tänker jag.

Men det är en helt annan sak som nu får mig att le, och pappa är nog inte så lite förvånad, där han går och sneglar på mig.

Mitt leende kommer sig av att jag sedan gammalt vet exakt var i Fläskoset som Jänkarn förvarar sina dollarsedlar. Sista gången han och jag spelade poker – det var som sagt den där kvällen när vi kokte grötpasta till mörtstugan – då vann jag tjugofemtusen dollar av honom, innan han som vanligt vann tillbaka alla pengarna och la tillbaks dem på det vanliga stället. Där ligger också hans DFC – *The Distinguished Flying Cross*, den medalj han fick för extraordinära insatser som pilot i Andra världskrigets slutskede, då han och hans crew räddade tusentals människor ur koncentrationslägren.

Just nu, med solens värme i ryggen, kommer jag dessutom att tänka på Jänkarns gamla gröna, varmfodrade fält-

rock med amerikanska flaggan och texten US Air Force, och med gradbeteckningar på ärmar och krage: den som räddade mig undan blåst och köld när jag satt nerkyld ute vid Mörka grund för 168 dagar sedan, och som jag sedan hängde tillbaks på sin vanliga krok bakom dörren nere i Fläskoset. Den rocken är också min nu: med värme, dofter och allt.

Så han skulle inte ha varit i Amerika?

I hela mitt liv ska jag minnas Jänkarn och hans historier.